

# لکنت : راهنمای تشخیص، ارزیابی و درمان

نویسندگان:

رضا نیلی پور، پتر هاول، فریبا یادگاری، سیما شیرازی، مریم مخلصین، بیژن شفیعی، حمید کریمی،  
مریم دانای طوسی

|                     |                                                                                                     |
|---------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|
| عنوان و نام پدیدآور | : لکنت : راهنمای تشخیص، ارزیابی و درمان / رضا نیلی پور... و دیگران.                                 |
| مشخصات نشر :        | تهران: چوگان؛ اصفهان: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی اصفهان، ۱۳۸۸.                       |
| مشخصات ظاهری :      | ۳۱۴ص غیررنگی                                                                                        |
| شابک :              | 978-964-5682-79-6                                                                                   |
| وضعیت فهرست نویسی : | فیبیا                                                                                               |
| یادداشت :           | نویسندگان رضا نیلی پور، پیتز هاول، فریبا یادگاری، سیما شیرازی، مریم مخلصین، بیژن شفیعی، حمید کریمی. |
| مریم دانای طوسی.    |                                                                                                     |
| عنوان دیگر :        | راهنمای تشخیص، ارزیابی و درمان لکنت.                                                                |
| موضوع :             | لکنت زبان                                                                                           |
| موضوع :             | لکنت زبان -- درمان                                                                                  |

نام کتاب: لکنت : راهنمای تشخیص، ارزیابی و درمان

نویسندگان: رضا نیلی پور، پیتز هاول، فریبا یادگاری، سیما شیرازی، مریم مخلصین، بیژن شفیعی، حمید کریمی، مریم دانای طوسی

ناشر: چوگان یا همکاری دانشگاه علوم پزشکی اصفهان

نوبت چاپ: اول ۱۳۸۹

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۶۵۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۶۸۲-۷۹-۶

تلفن: ۰۹۱۲۳۵۹۱۴۴۳-۶۶۴۰۶۴۷۷

## فهرست مطالب

| عنوان                                                                   | نویسندگان                                                   | شماره صفحه |
|-------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|------------|
| پیشگفتار                                                                | دکتر رضا نیلی پور                                           | ۱          |
| فصل اول: در آمدی بر تشخیص و درمان لکنت                                  | دکتر رضا نیلی پور<br>دکتر پیتر هاول                         | ۴          |
| فصل دوم: شیوع شناسی لکنت                                                | مریم مخلصین<br>پیتر هاول                                    | ۱۸         |
| فصل سوم: راهنمای گام به گام نسخه فارسی<br>نرم افزار بایگانی گفتار (SFS) | فریبا یادگاری<br>مریم مخلصین<br>حمید کریمی                  | ۳۰         |
| فصل چهارم: شیوه آوانگاری گفتار روان و ناروان                            | سیما شیرازی                                                 | ۶۶         |
| فصل پنجم: ویژگی های افراد لکنتی مقاوم به درمان                          | مریم مخلصین<br>بیژن شفیعی                                   | ۹۰         |
| فصل ششم: عوامل موثر در مقاومت و بهبودی لکنت                             | مریم مخلصین<br>فریبا یادگاری                                | ۱۱۲        |
| فصل هفتم: دوزبانگی و لکنت                                               | بیژن شفیعی<br>حمید کریمی                                    | ۱۵۴        |
| فصل هشتم: ساختار زبان و لکنت                                            | دکتر مریم دانای طوسی<br>دکتر رضا نیلی پور<br>دکتر پیتر هاول | ۱۸۸        |

| عنوان                                                          | نویسندگان                           | شماره صفحه |
|----------------------------------------------------------------|-------------------------------------|------------|
| فصل نهم: آزمون ارزیابی جامع تجربه فرد مبتلا به<br>لکنت (OASES) | فریبا یادگاری<br>سیما شیرازی        | ۲۲۶        |
| فصل دهم: راهنمای برنامه درمانی لکنت اولیه به<br>روش لیدکامب    | سیما شیرازی<br>فریبا یادگاری        | ۲۷۶        |
| فصل یازدهم: جمع بندی نهائی و نتیجه گیری                        | دکتر رضا نیلی پور<br>دکتر پیتز هاول | ۲۹۲        |
| واژه نامه تخصصی                                                | حمید کریمی                          | ۳۰۷        |

## پیشگفتار

هدف اصلی از تدوین این کتاب که با عنوان "راهنمای تشخیص و درمان لکنت" نگاشته شده است، گزارش یک کار پژوهشی گروهی و معرفی و فراهم کردن ابزارهای پژوهش معتبر در زمینه شیوه‌های مختلف ارزیابی، تشخیص و درمان لکنت برای کودکان ایرانی مبتلا به لکنت است. فراهم کردن ابزارهای معیار شده برای شناسایی ماهیت لکنت و معرفی شیوه‌های موثر ارزیابی و درمان آن نه تنها امکان پژوهش‌ها و همکاری‌های بین گروهی برای گفتار درمانگران در ایران را فراهم می‌کند، بلکه راه را برای پژوهش‌های مقایسه‌ای بین گروهی و بین زبانی برای پژوهشگران سایر زبان‌ها و فرهنگ‌ها در زمینه ارزیابی و درمان لکنت فراهم می‌کند.

نخستین نطفه تدوین این کتاب طی دو سفر پرفسور پتر هاول از دانشگاه UCL لندن برای شرکت در کنفرانس‌های تخصصی لکنت به دعوت گروه گفتاردرمانی دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی در تهران شکل گرفت. در بهمن ماه سال ۱۳۸۶ با دعوت پرفسور هاول در یک سمینار مشترک لکنت با اینجانب برای نخستین دوره دکتری گفتاردرمانی ابعاد مختلف لکنت و عوامل موثر در بروز لکنت و شیوه ارزیابی و درمان آن بحث شد. علاوه بر این یک سمینار مشترک یک روزه بنا به دعوت آقای بیژن شفیعی از طرف گروه گفتار درمانی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در همان سفر در اصفهان برگزار شد. در جریان این سمینارها بود که نیاز به تدوین کتابی به عنوان یک منبع و ابزار پژوهشی در زمینه لکنت مطرح شد.

در ابتدا قرار بود دانشجویان دوره دکتری گفتار درمانی شرکت کننده در سمینار لکنت دو ابزار رایج و معتبر را برای ارزیابی و درمان لکنت انتخاب و هر دو را برای گویندگان زبان فارسی معیار سازی کنند. این دو ابزار عبارت بود از: ۱- آزمون معروف به OASES برای ارزیابی همه جانبه لکنت ۲- برنامه درمانی Lidcombe که شیوه درمانی رایجی است

برای درمان کودکان پیش دبستانی مبتلا به لکنت، ولی با توجه به نبودن ابزارهای معتبر و شناخته شده در این زمینه در ایران برای ابعاد مختلف لکنت پیشنهاد تدوین کتابی که در آن بتوان از این ابزارها برای پژوهش‌های گروهی استفاده شود بوسیله دکتر پیترهاول و دکتر رضانیلی پور مطرح شد تا در صورت نیاز علاوه بر نخستین دانشجویان دکتری گفتار درمانی - خانم‌ها فریبا یادگاری و سیما شیرازی - تعداد دیگری از پژوهشگران آسیب شناسی گفتار و زبان علاقمند در این کار پژوهشی همکاری کنند. در این میان خانم مریم مخلصین که برای نخستین بار در باره نظریه EXPLAN دکتر پیترهاول در کودکان فارسی زبان پژوهش کرده بودند و آقایان بیژن شفیعی و حمیدکریمی از اعضای هیات علمی گروه گفتار درمانی از دانشگاه اصفهان و خانم دکتر مریم دانای طوسی از زبان شناسانی که در سمینار شرکت کرده بودند همکاری برای تدوین فصل‌های مختلف این کتاب را پذیرفتند. نتیجه و میزان همکاری‌های هر یک از همکاران در تدوین فصل‌های کتاب به شرحی است که در فصل‌های آینده کتاب ملاحظه خواهید کرد.

خدای را سپاس که این کار پژوهشی با همت گروهی از همکاران جوان علاقمند به پژوهش در زمینه یکی از اختلال‌های ارتباطی برای گویندگان ایرانی به نتیجه رسید و هم اکنون برای استفاده سایر پژوهشگران اختلال‌های گفتار و زبان در ایران آماده چاپ است و در دسترس سایر علاقمندان قرار می‌گیرد. لازم است علاوه بر سپاسگزاری از همت همکارانی که در انجام این طرح شرکت داشتند از آقای دکتر محمدتقی جغتائی ریاست وقت دانشگاه علوم‌بهزیستی و توان‌بخشی و آقای دکتر شهریار شهیدی که امکان دعوت از آقای پروفیسور هاوول را فراهم کردند سپاسگزاری کنم. بدون شک بدون حمایت‌های علمی و مالی آنان و همت همکاران امکان به ثمر رسیدن چنین کار پژوهشی فراهم نمی‌شد.

مهر ماه ۱۳۸۷

رضا نیلی‌پور

## فصل اول

### درآمدی بر تشخیص و درمان لکنت

دکتر رضا نیلی پور - دکتر پیترو هاوول

اهداف فصل اول

انتظار می‌رود خواننده پس از مطالعه این فصل:

۱. با فصول مختلف این کتاب به صورت اجمالی آشنا شود.

۲. پایگاه داده‌های مربوط به لکنت را بشناسد.

## مقدمه

کتاب "راهنمای تشخیص، ارزیابی و درمان لکنت" نتیجه یک کار پژوهش گروهی درباره لکنت است که با شروع نخستین دوره دکتری گفتار درمانی در بهمن ماه ۱۳۸۶ و با همکاری تعدادی از آسیب شناسان گفتار و زبان و با دعوت پروفسور پتر هاول از دانشگاه UCL لندن به دعوت گزوه گفتار درمانی دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی برای اجرای سمینار مباحث پیشرفته لکنت شکل گرفت. هدف اصلی این سمینار طرح کردن مباحث نظری در زمینه لکنت و فراهم کردن بعضی از منابع پژوهشی جدید درباره لکنت و معرفی شیوه ارزیابی و درمان لکنت به عنوان یک ابزار بالینی برای استفاده آسیب شناسان گفتار و زبان فارسی زبان است.

نخستین مساله در این کار پژوهشی، انتخاب حوزه موضوع اختلال لکنت بود که باید برای آن منابع پژوهشی بالینی مورد نیاز فراهم می‌شد. واضح است که در یک کتاب نمی‌توان به همه زمینه‌های اختلال لکنت پرداخت و همه منابع و ابزارهای پژوهشی مورد نیاز آن را فراهم کرد. از میان زمینه‌های اختلال لکنت زمینه اختلال لکنت با منشاء رشدی انتخاب شد و در این زمینه تلاش شد حوزه های اساسی و مهم لکنت در کتاب پوشش داده شود؛ به طوری که زمینه‌های بررسی شامل موضوع لکنت و شیوع آن، بعضی شیوه‌های رایج ارزیابی و درمان آن و شیوه گردآوری و بایگانی و پردازش داده‌ها برای مطالعه ماهیت لکنت تهیه شود. امید است در بررسی‌های آینده برای سایر زمینه‌های اختلال‌های گفتار و زبان منابع پژوهشی مورد نیاز تهیه شود.

## پایگاه داده ها و عوامل موثر در بروز لکنت

مساله مهم دیگر شیوه کار و طراحی کتابی بود که بتواند هم در اختیار متخصصان ایرانی باشد و هم در پژوهش‌های بعدی برای پژوهشگران ایرانی و سایر زبان‌ها نیز قابل



مقایسه و استفاده باشد. کوشش شد در این کار پژوهشی امکان گردآوری داده‌ها در زمینه لکنت برای سایر پژوهشگران به شیوه فردی و گروهی فراهم شود. در نتیجه برای متخصصان آسیب شناسی گفتار و زبان این امکان فراهم می‌شود تا به داده‌های گردآوری شده درباره لکنت دسترسی داشته باشند و خود بتوانند داده‌های مربوط به لکنت را به سایت لکنت وارد کرده و امکان مقایسه‌های فردی یا گروهی و بین زبانی در مورد لکنت فراهم شود. یکی از زمینه‌های قابل استفاده داده‌های مربوط به لکنت و سایر اختلال‌ها هنگامی است که بین اختلال لکنت و سایر اختلال‌ها از لحاظ زنتیکی و یا سایر رفتارها رابطه‌ای وجود داشته باشد. یکی از این موارد مقایسه‌های بین زبانی لکنت برای زبان‌های مختلفی است که گروه‌های مختلف قومی دو زبانه در ایران از آن استفاده می‌کنند.

یکی از هدف‌های مهم این کار پژوهشی گروهی فراهم کردن امکان ذخیره سازی پایگاه داده‌های مربوط به لکنت و شیوه‌های ثبت و آوانگای تجزیه و تحلیل داده‌ها است. شیوه‌ای که برای این منظور انتخاب شد استفاده از نرم افزار "سیستم بایگانی گفتار" (SFS) بود. ویژگی اساسی SFS ثبت کردن گفتار برای استفاده‌های تحقیقاتی است. این کار به شیوه دستی امکان پذیر است، همانند هنگامی که گفتاری را به شیوه آوانی یا دستوری آوانگاری می‌کنیم و یا هنگام ثبت فیزیکی آواهای گفتار که در آن امواج صوتی و دامنه آن‌ها نشان داده می‌شود.

توصیف کامل شیوه کار با SFS در فصل سوم به تفصیل آمده است. این فصل به توصیف چگونگی کارکردن با نرم افزارهای مربوط به SFS می‌پردازد. همچنین یک زبان کامپیوتری به عنوان بخشی از SFS ارائه می‌شود تا کاربران بتوانند به هنگام نیاز برنامه خود را بنویسند. مثلاً اگر-کشش‌های صدا در آوانگاری‌ها علامت‌گذاری شد، از جایگاه آغاز و پایان کشش‌ها می‌توان برای محاسبه طول هر کشش استفاده کرد. همچنین

می‌توان واج‌های خاصی که روی آن‌ها کشش انجام شده را بررسی و شناسایی کرد. امید است با ارائه SFS متخصصان آواشناسی و گفتار درمانگران علاقمند، برنامه نویسان و متخصصان آمار شیوه‌های جدید کاربرد SFS را برای زمینه‌های پژوهشی شناسایی و L:K.

کار آوانگاری کاری است تخصصی و باید با دقت و حوصله خاص انجام شود. به این ترتیب است که پایگاه داده‌ها می‌تواند مفید باشد. آواشناسی علمی است با قانون‌مندی‌های عام که از آن‌ها می‌توان برای ثبت و آوانگاری زبان‌های موجود در ایران و سایر زبان‌ها استفاده کرد. قواعد آوانگاری و شیوه ثبت آواها در گفتار روان و ناروان گویندگان دارای لکنت در فصل چهارم آمده است. یک ویژگی SFS امکان تجزیه گفتار در سطوح مختلف و امکان نشان دادن آن به طور همزمان است. ویژگی مورد استفاده در این کتاب ارائه توصیف آوایی گفتار (آوانویسی) است. ویژگی‌های دیگر این است که آیا روی واژه‌های خاصی هم لکنت شده است. ویژگی‌های دیگر مورد بررسی می‌تواند خصوصیت‌های واژگانی، تکواژی، آهنگ گفتار و نحوی باشد. علت اینکه توصیف آوانگاری انتخاب شد به این سبب است که سایر سطوح زبانی را هم در همین سطح می‌توان بررسی کرد. علاوه بر این، هر زبان دارای ویژگی‌هایی است که در نتیجه ثبت داده‌ها می‌توان نتایج را بین افراد مختلف و زبان‌ها مقایسه کرد. بنابراین، ثبت سطح آوایی زبان مفیدترین سطح بررسی است.

یکی از نیازهای اولیه برای ثبت کردن گفتار ناروان در گویندگان مبتلا به لکنت در پایگاه داده‌ها رعایت نشانه‌ها و اصول مشترک ثبت گفتار است. به بیان دیگر، اگر افراد مختلف از شیوه‌های متفاوت آوانگاری استفاده کنند امکان کاربرد مشترک داده‌های ثبت شده بوسیله دیگران نیست. به همین سبب نشانه‌ها و علائم مورد استفاده برای آوانگاری به شیوه یکسان در فصل سوم و چهارم آمده است.